

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT

EEN ORIËNTATIE OMTRENT DE MOGELIJKHEDEN VAN VERGELIJKINGEN
TUSSEN C.B.S. EN L.E.I.-STATISTIEKEN

EEN ORIENTATIE OMTRENT DE MOGELIJKHEDEN VAN VERGELIJKINGEN
TUSSEN C.B.S. EN L.E.I.-STATISTIEKEN

229 6802

631.113
63:31
0616: (63:330.015)
631.443
g

- 1 -

INLEIDING

Door de werkgroep "Representativiteit" is de vraag gesteld; in hoeverre past de indeling in landbouwgebieden op de keuzegebieden van het L.E.I. Vervolgens kwam de vraag aan de orde; moeten landbouwgebieden worden samengevoegd of moeten L.E.I.-gebieden worden samengevoegd of gesplitst. Verder is door deze werkgroep een aantal kengetallen opgesteld ter vergelijking van L.E.I.-en C.B.S.-gegevens.

In het hiernavolgende geschrift is getracht om zonder tijdrovende onderzoeken deze vragen te beantwoorden en een vergelijking voor een aantal kengetallen uit te voeren. Doordat op het moment van onderzoek (december 1960) geen recente gegevens van het C.B.S. beschikbaar waren is het aantal te vergelijken kengetallen drastisch ingekrompen.

Omdat men moeilijk over landbouwgebieden en groepen van landbouwgebieden kan spreken zonder te weten welke inhoud men moet geven aan deze begrippen is eerst in een uiterst beknopte verhandeling getracht het ontstaan van landbouwgebieden te kenschetsen.

Achtereenvolgens zullen de volgende punten worden behandeld:

- a. landbouwgebieden
- b. landbouwstelsels van Staring
- c. de herzieningen
- d. vergelijkingen landbouwgroepen en L.E.I.-gebieden voor
 - e. Groningen
 - f. Friesland
 - g. Drente
 - h. Overijssel
 - i. Gelderland
 - j. Utrecht
 - k. Noordholland
 - l. Zuidholland
 - m. Zeeland
 - n. Noordbrabant
 - o. Limburg
 - p. IJsselmeerpolders
 - q. Samenvattend overzicht
 - r. Samenvoeging van L.E.I.-gebieden
 - s. Representativiteit van de L.E.I.-bedrijven

LANDBOUWGEBIEDEN

Voor haar macro- en micro-economische en sociale taken in de landbouw heeft de overheid de behoefte aan documentatie omtrent het gehele landbouwgebeuren.

Deze documentatie moet dan gegevens verschaffen over:

1. de kwantiteit en diversiteit van de landbouwprodukten;
2. welke bedrijven brengen deze produkten voort en in welke omstandigheden?;
3. op welke wijze en tegen welke kosten en opbrengsten worden deze produkten voortgebracht?

Sinds 1877 wordt het materiaal voor bovengenoemde documentatie, verder landbouwstatistieken genoemd, per gemeente verzameld. De uniformiteit van deze verslagen werd door dr. W.C.H. Staring gepousseerd en van 1865 af door een regeringsvoorschrift voorgeschreven.

Deze Staring is de vader van de theorie van de huidige indeling van ons land in landbouwgebieden.

Starings landbouwgebieden zijn gebieden waarbinnen de voorwaarden voor de uitoefening in het landbouwbedrijf in geografisch, economisch en sociaal opzicht gelijk zijn.

Het feit landbouwgebied leidt in Starings gedachtengang, via het oordeel van de boer, tot het andere feit, het in dit gebied overheersende landbouwstelsel.

Een landbouwstelsel wordt gevormd door een groep van bedrijven, waarin de wijze waarop de boer het aanlegt om naar zijn oordeel het meeste voordeel uit zijn boerderij te trekken, gelijk is.

Tot een exacte uitvoering van deze theorie is het nooit gekomen, niet alleen omdat de toenmalige produktiestatistieken de daartoe benodigde gegevens niet konden verschaffen, maar vooral ook door het onoordeelkundig en gebrekkig interpreteren van Starings gestelde doeleinden.

In 1903 werd de landbouwstatistiek gereorganiseerd en daar werd besloten Starings indeling niet verder te gebruiken voor dat zij aangepast was aan de toenmalige toestand door verschillende wijzigingen.

In 1912 werd de indeling van het land in 83 landbouwgebieden bekendgemaakt. Deze landbouwgebieden zijn weer samengevoegd tot een zestal groepen, die in grote lijnen nog heden gehandhaafd zijn. Deze landbouwgroepen zijn gebaseerd op de theorie van Starings landbouwstelsels.

De landbouwstelsels van Staring

De volgende regionale factoren bepaalden de landbouwstelsels:

1. grondgesteldheid;
2. nabijheid van de markt;
3. hoogteligging;
4. het gevestigd zijn van een stelsel in een streek;
5. de maatschappelijke toestand.

Zoals de lezer wel begrijpen zal zijn deze factoren niet onveranderlijk. Door een steeds verdere ontsluiting van gebieden, de ingang van kunstmestgebruik, waterbeheersing, enz. zijn deze stelsels veranderd en veranderen zij nog. Deze veranderingen zijn de oorzaak dat er periodiek een herziening van de stelsels en ook van de landbouwgebieden noodzakelijk is. Hierbij is dan nog afgezien van het feit of men de indeling van ons land met dezelfde uitgangspunt(en), nl. de mogelijke vorm zou wensen. Prof. Hofstee b.v. bepleitte als uitgangspunt de verschijningsvorm.

Een herziening van de grenzen van de landbouwgebieden brengt een discontinuïteit van de landbouwstatistiek teweeg, die echter op een gegeven ogenblik niet te vermijden is, vandaar ook de herzieningen in 1903, 1946, 1953/57.

De herzieningen

Sedert 1875 werd de statistiek van de opbrengsten gepubliceerd, gerangschikt naar 10 stelsels; deze werden weer onderverdeeld in 44 gebieden. Staring ging ervan uit dat in één landbouwgebied verschillende stelsels konden voorkomen, maar dat toch één van deze stelsels overheerste, zijnde een resultante van de reeds genoemde 5 factoren. Echter bij de publikatie van de opbrengststatistiek van 1875 bleek dat de indeling van de landbouwgebieden berustte op de landbouwstelsels. Daardoor was dan ook in 1903 een herziening nodig, die, zoals reeds geschreven is, Starings stelsels verving door een indeling in grondsoorten.

In 1912 kwam een nieuwe indeling en wel één van 83 gebieden samengevoegd tot 6 groepen.

Nu is het jammer dat van alle indelingen sinds 1903 geen documentatie bestaat van de gebruikte criteria.

Wel is bekend of kan men concluderen, dat het criterium grondsoort van 1903 verlaten is en dat men ernaar gestreefd heeft dat elk gebied een agronomisch geheel is, hetwelk men zo zou kunnen interpreteren dat daar slechts één stelsel kan voorkomen. Men kwam door deze criteria niet voorbij aan het feit dat er in één gebied verschillende stelsels konden voorkomen, hetwelk aan de juistheid van deze agronomische eenheden doet twijfelen.

Bij deze indelingen kwamen reeds de twistpunten naar voren die tot de huidige dag toe bestaan, nl.:

wel provinciegrenzen aanhouden of niet?

gemeenten splitsen ja of neen?

In de indeling van 1912 heeft men de provinciegrenzen aangehouden en geen gemeenten gesplitst.

Waarschijnlijk heeft men de volgende criteria aangehouden:

grondsoort;

oppervlakte bouwland, grasland, tuingrond;

aantal landgebruikers en bedrijfsgrootte;

pacht en eigendom per bedrijfsgrootte.

Dan verder nog iets over: bouwplan, bemesting, veebezetting, vruchtwisseling, afwatering, ontsluiting. Dus een zekere vermenig van Starings landbouwstelsels en gebieden. Men had Starings systeem afgewezen, maar was toch weer op Starings stelsels teruggekomen.

Rondom 1946 gaan weer stemmen op om de bestaande indeling te vervangen, ten einde de landbouw- en bedrijfsuitkomstenstatistiek beter geschikt te maken voor het gebruik, vooral t.b.v. bedrijfs-economische onderzoeken. De heer Koppejan maakt een nieuwe indeling, die na ampel overleg met verschillende instellingen aanvaard wordt. De heer Koppejan heeft in tegenstelling met de vorige indeling dan een indeling gemaakt met als criterium de mogelijkheidsvorm.

Deze indeling heeft dus niet zoals voorheen de verschijningsvorm oftewel Starings stelsels als uitgangspunt; maar de mogelijkheidsvorm, d.w.z. Starings landbouwgebieden, Koppejan kent ook gesplitste gemeenten en biprovinciale gebieden. Uiteindelijk onderscheidt Koppejans indeling 63 gebieden die hij weer rangschikt tot 7 groepen. Deze laatste indeling geschiedt door de grondsoort als criterium te nemen. Echter niet geheel consequent, de weidestrecken b.v. kennen zowel klei als veen.

Deze indeling van Koppejan werd sinds 1947 gebruikt totdat in maart 1950 een nota verscheen van prof. Hofstee, waarin deze zich keerde tegen de indeling van Koppejan. Deze nota kan dan ook als oorzaak worden beschouwd dat men in 1950 de Commissie voor de indeling van landbouwgebieden instelde. Voor wat deze herziening betreft lijkt het mij beter om hier het officiële rapport van de werkzaamheden van deze commissie te geven.

Rapport van de werkzaamheden van de Commissie voor de indeling van landbouwgebieden

A. Commissie

1. De instelling

De Commissie werd eind 1950 ingesteld door de Subcommissie Landbouwstatistiek van de Centrale Commissie voor de Statistiek. De aanleiding daartoe was, dat de genoemde Subcommissie er niet van overtuigd was, dat ter vervanging van de indeling-1912 geen doelmatiger resultaat was te bereiken dan met de indeling-1946. Over het algemeen achtte men het uitgangspunt van de laatstgenoemde indeling, die is gebaseerd op de mogelijkheden, niet juist, omdat het bij een indeling in de eerste plaats gaat om een grondslag te leveren voor de statistische beschrijving van de bestaande toestand. Het gaat dus primair om de verschijningsvorm in en niet om de mogelijkheden van een gebied, met name die mogelijkheden, die in het bijzonder in bodem en cultuurtechnische toestand liggen.

2. De samenstelling

De commissie werd als volgt samengesteld:

Namen	Instellingen
Prof.dr. E.W. Hofstee, voorzitter	Centrale Commissie voor de Statistiek
Ir. J.B. Obbink, secretaris	C.B.S.
Ir. G. Davidis, lid	Min. van L. en V., afd. A. en W.
Ir. P.A. den Engelse, lid	" " " " " " "
Ir. J.G.W. Ignatius, lid	C.B.S.
Dr.ir. A.W.G. Koppejan, lid	Centraal Planbureau
Drs. F.W.J. Kriellaars, lid	Stichting voor de Landbouw
Ir. D.J. Maltha, lid	Min. van L. en V., afd. Doc.
Dr.ir. A. Maris, lid	L.E.I.
Drs. C.D. Scheer, lid	Min. van L. en V., afd. Tuinbouw
Dr. M.A.J. Visser, lid	L.E.I.

3. De taak

De taak van de commissie bestond uit het opstellen van een ontwerpindeling op basis van een aantal criteria. De commissie is van oordeel, dat de beschrijving van de landbouw in de ontworpen gebieden noodzakelijk is. Het ligt, gezien haar opdracht, niet op haar weg hiervoor zorg te dragen, maar meer op die van de Directie van de Landbouw.

Het is begrijpelijk, dat door het gereedmaken van een ontwerpindeling op onwillekeurige wijze verscheidene elementen voor de beschrijving werden genoemd.

4. De grondslag

Het voornaamste bezwaar tegen de indeling-1946 is, dat deze indeling in principe de natuurlijke mogelijkheden als uitgangspunt heeft. Omtrent deze mogelijkheden zijn nog te weinig concrete gegevens beschikbaar, zodat een daarop gebaseerde indeling in zekere mate subjectief moet zijn. Dit geldt niet voor de verschijningsvorm van de landbouw, waarvan uit de landbouwinventarisatie en anderzins een grote hoeveelheid objectief cijfermateriaal beschikbaar is.

Bovendien is de meerderheid van de gebruikers van de statistiek meer gebaat bij een directe onderscheiding van landbouwgebieden naar verschijningsvorm van de landbouw dan bij een indeling naar mogelijkheden, waarbij een gebied verschillende bedrijfsvormen kan omvatten.

De meerderheid van de commissie was het met deze opvatting eens, al realiseerde men zich de voordelen goed, welke een indeling op grond van de ontwikkelingsmogelijkheden met zich bracht. Deze voordelen zijn:

- a. de natuurlijke ontwikkelingsmogelijkheden zijn meer stabiel dan de verschijningsvorm, zodat de indeling langer "mee kan", met alle voordelen van dien voor de continuïteit,

- b. de indeling naar verschijningsvorm leidt mogelijkerwijs tot een groter aantal gebieden dan een indeling naar mogelijkheden, zoals die in 1946 is geschied, omdat bij deze verschijningsvorm meer criteria zijn gebruikt. In verband met het steeds meer verschuiven van de landbouwstatistiek naar de steekproefmethode is een groot aantal kleine gebieden ongewenst.

Opgemerkt dient te worden, dat enige malen moest worden geconstateerd, dat, ondanks de vele beschikbare gegevens, het thans ontwikkelde voorstel op verschillende punten op een niet altijd eenparig oordeel berust.

In het huidige voorstel is het aantal gemeentedelingen sterk beperkt ten opzichte van het in 1946 door het C.B.S. aangevaarde aantal. Er zijn bezwaren verbonden aan het splitsen van administratieve eenheden; zoals gemeenten zijn, omdat aansluiting met andere statistieken hiermede in sterke mate wordt belemmerd.

Tenslotte heeft de commissie zich, zij het met enige aarzeling, op het standpunt gesteld bij de vorming der landbouwgebieden geen provinciegrenzen te overschrijden. Het voordeel hiervan is, dat op deze wijze het gebruik van de indeling door de provinciale organen en diensten en de aansluiting bij andere indelingen het meest eenvoudig is. De bezwaren zijn evenwel, dat in een aantal gevallen gebieden, die eigenlijk één geheel zijn, nu in twee of meer stukken zijn gedeeld, hetgeen leidt tot:

- a. vergroting van het aantal gebieden of
- b. het opnemen van gebiedsdelen in het eigenlijk niet passende aangrenzende gebied.

B. Uitvoering

1. De voorbereiding

Met de gedachte, dat een discussie de meeste vruchten draagt met een concreet plan als uitgangspunt, ving de commissie haar taak aan met één van haar leden op te dragen een voorontwerp te vervaardigen naar de opvattingen van de meerderheid in de commissie. Om de homogeniteit ten aanzien van de algemene aard van de landbouw in een bepaald gebied te kunnen vaststellen werd eerst de geografische verspreiding nagegaan van zoveel mogelijk voor die aard kenmerkende verschijnselen. Daartoe werden per gemeente de volgende gegevens verzameld:

- a. de grondsoort volgens de voorlopige bodemkaart van Nederland van de Stichting voor Bodemkartering. Bij het voorkomen van verschillende grondsoorten werden zij gerangschikt in volgorde van afnemende betekenis;
- b. een globale aanwijzing van de hoogte in meters ten opzichte van N.A.P. volgens de hoogtekarte in de nieuwe Bos-atlas;
- c. het aantal ha, die de landbouwgrond inneemt volgens de inventarisatie 1952;
- d. de bouwland-, grasland- en tuinbouwgrondverhouding en het percentage ooftteelt in de volle grond volgens de meetelingen 1949 en 1952;

- e. de gemiddelde bedrijfsgrootte van de bedrijven met meer dan 1 ha landbouwgrond volgens de mei-telling 1950;
- f. de gebruikte hoeveelheid menselijke arbeid per 100 ha landbouwgrond en het gedeelte daarvan, dat als gezinsarbeid kan worden beschouwd, volgens de december-telling 1950;
- g. het aantal werkpaarden per 100 ha landbouwgrond volgens dezelfde bron;
- h. de aard en de betekenis van de rundvee- en varkenshouderij en de dichtheid van de pluimvee-, paarden- en schapenstapel in verschillende kenverhouding, welke werden berekend uit de gegevens van de mei-tellingen 1949 en 1952;
- i. de samenstelling van het bouwplan in procenten van het bouwland volgens de vorengenoemde tellingen.

Deze gegevens werden op een overzichtelijke wijze opgesteld, ten einde de discussie te vergemakkelijken. Een aantal werd in kaart gebracht. Nagegaan werd verder, hoe het verloop was van verschillende kengetallen in de laatste twintig jaar. Soms was het nodig van gemeentedelen gegevens te verzamelen, met name van die gemeenten, welke bij de indeling 1946 waren gesplitst.

2. Het opstellen van het eerste voorontwerp

Door de commissie is aan de hand van bovengenoemde kengetallen provincie voor provincie behandeld. Steeds meer ontstond de overtuiging in de boezem van de commissie, dat bij het instellen van landbouwgebieden per provincie geen strakke lijn werd gevolgd. Dit kon ook niet het geval zijn, omdat de verschillende opvattingen van de ter plaatse meest deskundige leden hierbij een voorname rol bleken te spelen. Eerst trachtte de commissie dit bezwaar op te heffen door enige malen de indeling per provincie te herhalen, ten einde aldus de kans op verschillen in de mate van verscheidenheid in de vele delen van het land zo klein mogelijk te maken. Absolute zekerheid was evenwel ook op deze wijze niet te verkrijgen. Evenmin, toen de commissie zich wendde tot een zo breed mogelijke kring van provinciale deskundigen.

3. Het opstellen van het tweede voorontwerp

Gezien het bovenstaande, viel het niet te verwonderen, dat enige leden het gevoel hadden, dat op deze wijze niet voldoende objectief werd gewerkt. Deze leden stelden voor door middel van het strikt toepassen van bepaalde empirisch gekozen afwijkingsmarges te geraken tot een basisindeling als uitgangspunt voor een nadere samenvoeging van gemeenten.

Dit voorstel werd uitgewerkt. Een werkgroep uit de commissie maakte een indeling in een a priori onbepaald aantal homogene groepen van gemeenten c.q. gemeentedelen, de "eenheden". Dit aantal bleek, zoals ook werd verwacht, te groot (218) om als indeling in landbouwgebieden te kunnen dienen.

In tweede instantie is de werkgroep tot een samenvoeging van deze eenheden overgegaan, waarbij bijna alle eenheden, die kleiner waren dan 10.000 ha, werden opgeruimd, hetzij door onder-

linge samenvoeging, hetzij door vereniging met een groter gebied. Hierbij werd uitsluitend van de verschillen in kengetallen uitgegaan; er werd niet gelet op de omstandigheid of op deze wijze zonderlinge of onpraktische gebiedsconstructies ontstonden. Dit werd gedaan, ten einde de commissie in haar geheel in staat te stellen de gevallen te bepalen, waarin afwijkingen van de gevolgde systematiek gewenst waren.

Daarna werd door een wat grotere werkgroep een voorstel ontwikkeld ten aanzien van de afwijkingen van de zuiver systematische groepering, ten einde tot een in de praktijk hanteerbare gebiedsindeling te komen. Ten aanzien van een klein aantal gevallen werd geen oplossing bereikt.

Tenslotte werden in de volledige commissie de in de werkgroep onbesliste gevallen behandeld en, zij het in enkele gevallen met geringe meerderheid van stemmen, tot een beslissing gebracht.

Het grote voordeel van deze uitvoerige werkwijze is geweest, dat ieder geval van een indeling, afwijkende van de grondregels, nu als zodanig naar voren is gekomen en zijn eigen motivering heeft gekregen. Overigens bleek het tweede voorontwerp betrekkelijk weinig af te wijken van het eerste.

4. De groepering der gebieden

Nadat de conceptindeling tot stand was gekomen, stelde de commissie een werkgroep in voor de groepering van de gebieden. Deze werkgroep heeft zich tevens beraden omtrent de meest gewenste publikatievorm van de inventarisatie-uitkomsten in het jaarlijkse Landbouwverslag.

Om tot een hoofdindeling te geraken werd de verschijningsvorm per gebied aangeduid, zowel naar de bedrijfsvorm als naar de grondsoort.

Na ampele discussie over het onderbrengen van de 121 gebieden van de conceptindeling in 7 of 12 groepen bleek de meerderheid van de commissie voor 12 groepen te zijn, al heeft deze oog voor de voordelen, welke de indeling in 7 groepen met zich brengt, nl. de overzichtelijkheid voor niet-ingewijden en voor het buitenland alsmede de financiële consequenties met het oog op de verwerking en de publikatie van de gegevens der landbouwtellingen.

Voor de publikatie in het Landbouwverslag werd uitgegaan van het voorkomen van deze groepen per provincie.

C. Conclusie

Ten behoeve van de beoordeling of de thans ontworpen indeling een betere oplossing biedt dan de indeling van 1946, zijn de verschillpunten groepsgewijze samengevat volgens de verschillen in grondslag.

Hoofdpunt daarbij is, dat de thans gevolgde werkwijze tot een fijnere differentiatie heeft geleid dan in 1946, waarbij beperking van het aantal gebieden vooropstond. Door deze fijnere onderscheiding van regionale verschillen is het aantal gebieden vergroot van 63 in 1946 tot 102 thans.

Voorts heeft de bij het huidige voorstel gevolgde stelregel om de gebiedsgrenzen met de provinciegrenzen te doen samenvallen, ook indien deze laatste een in feite homogeen gebied doorsnijden, het aantal gebieden nog vergroot met 19, dit in totaal tot 121.

Zowel de onderscheiding naar verschijningsvorm als het handhaven der provinciegrenzen hebben het streven om zo min mogelijk kleine gebieden (i.c. kleiner dan ca. 10.000 ha) te vormen door-kruist en het aantal hiervan is toegenomen van 7 (in 1946) met resp. 20 en 14 tot 41. In een achttal gevallen is dit voorkomen door de betrokken gemeenten bij een aangrenzend afwijkend gebied te voegen.

In de derde plaats is het aantal gemeentedelingen drastisch beperkt van 90 tot 31, waarbij 46 gebiedsbegrenzungen betrokken zijn. Deels betreft dit gemeentedelen van betrekkelijk geringe omvang of waarvan de verschijningsvorm minder aanleiding tot onderscheiding geeft dan bij de indeling van 1946. Anderdeels is in een aantal gevallen aan administratieve eenvoud van de indeling de voorkeur gegeven boven een meer gedetailleerde gebiedsbegren-zing.

Tenslotte blijken bij een vergelijking met indeling-1946 in 22 gevallen, op grond van nadere overwegingen, o.m. van de kengetalen, in het algemeen kleine gemeenten van het ene gebied naar het andere te zijn verhuisd.

De commissie is ervan overtuigd, dat elke indeling een arbitrair karakter draagt. Zij is echter van mening, dat door het thans verrichte werk de best bereikbare indeling op de in A § 4 vastgestelde grondslagen zo dicht mogelijk wordt benaderd. Twee van de leden zijn van oordeel, dat bij de huidige indeling niet voldoende één grote lijn is gevolgd, waardoor deze indeling, volgens hun mening, niet lang stand zal kunnen houden tegen partiële kritiek.

De voor- en nadelen van de vergroting van het aantal gebieden tegen elkaar afwegende meent de commissie, dat de voordelen prevaleren. In het bijzonder acht de commissie het van groot belang, dat de homogeniteit van de gebieden is vergroot. De fijnere differentiatie maakt het bovendien mogelijk, beter dan tot dusverre, meer gedetailleerde studies te verrichten. Eén der leden is echter van oordeel, dat het aantal kleine gebieden te groot is. Een ander lid heeft bezwaren tegen gemeentesplitsingen.

Anderzijds is door de subgroepering per provincie de indeling eveneens zeer goed bruikbaar voor andere doeleinden, zoals het jaarlijkse Landbouwverslag. Bovendien is het daarbij een groot voordeel, dat de gebieden, die de homogeniteit van deze subgroepen verstoren, als "afwijkend" zijn aangegeven en desgewenst geëlimineerd kunnen worden.

Dezelfde twee leden stellen zich op het standpunt, dat de grondslag, waarop de indeling-1946 rust, de beste is.

Tot zover dan het verslag; op het in punt 3 genoemde tweede voorontwerp zou ik echter iets dieper willen ingaan en wel op de gebruikte criteria.

De criteria

De voornaamste criteria van dit tweede voorontwerp waren:

- I. provinciale grenzen zijn aangehouden;
- II. gemeentelidingen zijn alleen toegepast indien de gemiddelde gegevens van deze gemeenten zo sterk afwijken van die van de aangrenzende gemeenten, dat slechts tussen deling of instelling van één gemeente c.q. gemeentedeel besloten zou moeten worden;
- III. het cijfermateriaal, de in het verslag onder 1 genoemde kengetallen, is systematisch gehanteerd met als volgorde:
 - a. de bouwland - graslandverhouding als percentage bouwland c.q. grasland;
 - b. bij gelijke bouwland - graslandverhouding vervolgens het percentage tuinbouw + boomgaard;
 - c. verder wordt onderscheid gemaakt naar overwegend bouwland-- c.q. grasland- c.q. tuinbouwgebieden;
 1. bij een percentage bouwland groter dan 50 wordt eerst verder onderscheiden naar samenstelling van het bouwplan en eerst daarna naar veebezetting;
 2. bij een percentage grasland groter dan 50 wordt eerst naar melkvee-, varkens- en pluimveebezetting onderscheiden en eerst dan, voor zover nodig, nog naar bouwland;
 3. bij een percentage tuinbouw groter dan 15 wordt eerst hiernaar verder ingedeeld en daarna, al naar hetgeen voor de overige cultuurgrond overweegt, naar bouwplan of naar veebezetting.
- IV. voor de vorming van eenheden is als norm een tolerantie van 15% van het betrokken gegeven gesteld.

Zoals reeds in het rapport geschreven is bij de uiteindelijke indeling soms van deze zuiver systematische aanpak afgeweken ten einde een meer hanteerbaar geheel te krijgen.

De indeling in 12 groepen was als volgt:

1. overwegend akkerbouw op zeeklei
2. " " op dalgrond
3. " veehouderij op zeeklei
4. veehouderij op klei en veen
5. " op zand met weinig bouwland
6. " (met veel varkens en pluimvee) op zand met weinig bouwland
7. " (" " " " ") op zand met veel bouwland
8. veehouderij en akkerbouw op zand
9. overwegend veehouderij op rivierklei en aangrenzend zand
10. " " , akkerbouw en fruitteelt op rivierklei
11. akkerbouw, veehouderij en fruitteelt op löss
12. tuinbouw en overwegend veehouderij

Doch in 1957 toen deze indeling voor het eerst in het verslag van de landbouw werd gepubliceerd, waren de landbouwgebieden gegroepeerd in de 6 groepen van 1912. Zoals reeds vermeld is, is deze groepering gebaseerd op de stelsels van Staring. Ook is reeds opgemerkt dat de grondslagen van een stelsel veranderlijk zijn. Hieruit valt te concluderen dat deze 6 groepen die nu minimaal aangepast zijn aan de tegenwoordige verschijningsvorm, niet geheel een aanwijzing zijn voor het stelsel dat in een desbetreffend gebied overheerst.

VERGELIJKING LANDBOUWGROEPEN EN L.E.I.-GEBIEDEN ¹⁾

Het L.E.I. kiest zijn bedrijven in de consulentschappen van de R.L.V.D. En wel zo dat de R.L.V.D. in elk consulentschap de beschikking heeft over boekhoudgegevens van (een) groep(en) bedrijven van (het) belangrijkste bedrijfstype(n).

De grenzen van deze consulentschappen nu lopen niet gelijk met die van landbouwgebieden; zij beslaan soms meer dan de helft van de oppervlakte van een provincie. Heel de provincie Utrecht zelfs is één consulentschap. Hierdoor zijn de publikaties van de L.E.I.-gegevens dan ook niet per landbouwgebied, maar van meerdere gebieden of gedeelten van landbouwgebieden. Splitsing van deze L.E.I.-gebieden in landbouwgebieden zou een dusdanige versplintering van de L.E.I.-groepen veroorzaken dat de waarde van deze publikaties nihil zouden zijn.

Verder is, zoals reeds geschreven, de naamgeving van de groepering geen aanwijzing voor het stelsel (bedrijfstype) dat in een landbouwgebied overheerst. Ook zijn de kengetallen die voor de vorming van landbouwgebieden gebruikt zijn, algemeen gemiddelden, die b.v. niet aangeven dat er in een gebied 40% akkerbouwbedrijven en 60% graslandbedrijven zijn.

Deze factoren maken het mogelijk dat het L.E.I.-akkerbouwbedrijven zoekt in een gebied dat volgens de landbouwgroepen tot de weidestrecken behoort.

Om deze verschillen nader aan te tonen zullen wij nu provinciegewijs de L.E.I.-gebieden behandelen.

1) De L.E.I.-gebieden en aantallen bedrijven zijn genomen uit de nota: "De dokumentatie voor het bedrijfseconomisch onderzoek".

GRONINGEN

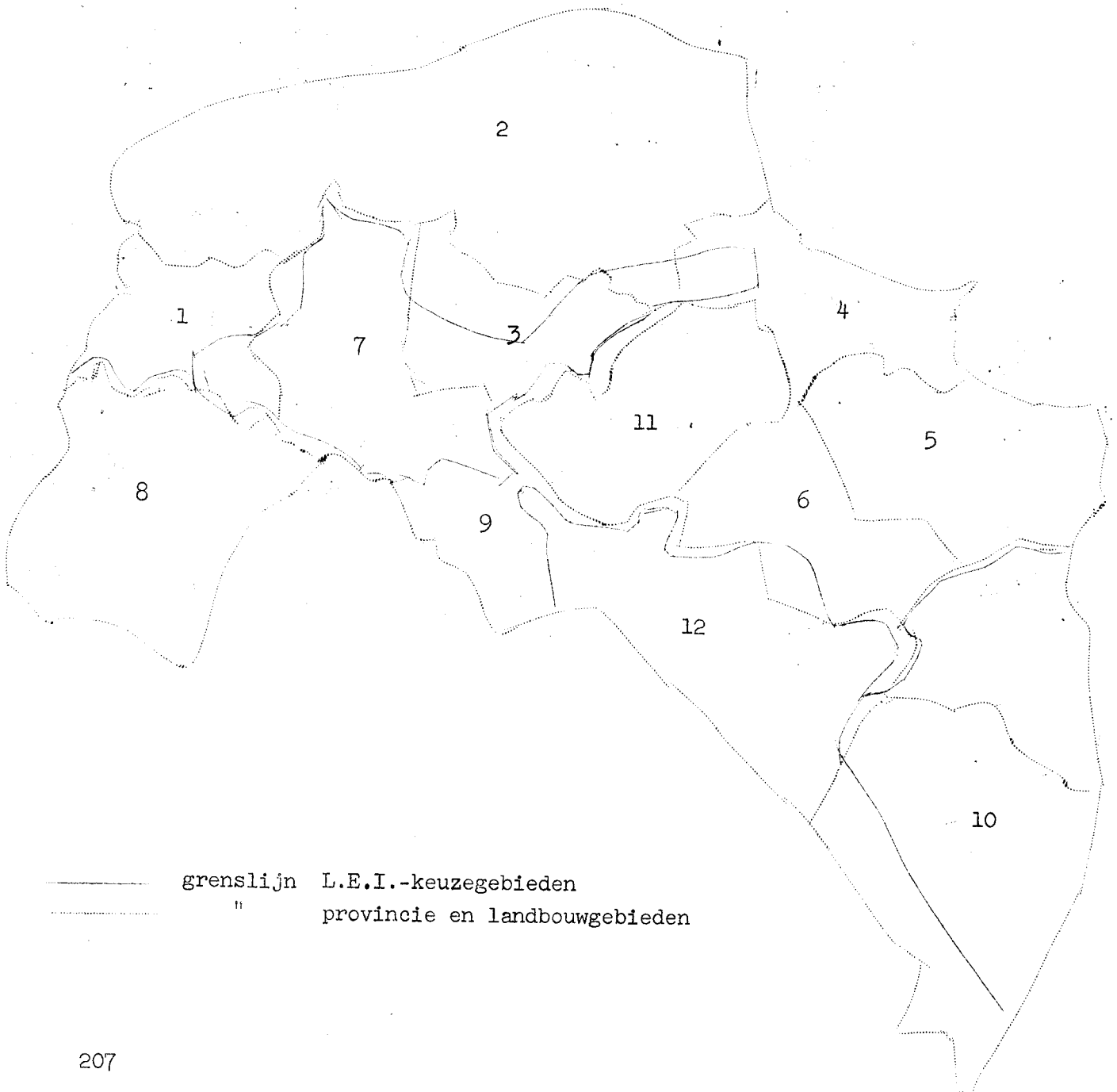
In Groningen kiest het L.E.I.; akkerbouwbedrijven op dalgrond (Veenkoloniën), weidebedrijven en gemengde bedrijven op zand. De weidebedrijven worden in vier landbouwgebieden gekozen, maar er is geen enkel landbouwgebied in deze L.E.I.-weidestreek waar ook nog niet akkerbouwbedrijven gekozen worden. Anders gezegd, in het landbouwgebied 7. Centrale weidestreek kiest het L.E.I. ook akkerbouwbedrijven, terwijl in de zeekleigebieden behalve akkerbouwbedrijven ook nog weidebedrijven gekozen worden. In het landbouwgebied 6 Oldambt worden behalve akkerbouwbedrijven ook gemengde bedrijven op zand gekozen. Daarentegen worden in gebied 10 in de groep zandgebieden behalve gemengde bedrijven op zand ook nog veenkoloniale akkerbouwbedrijven gekozen.

Overzicht I

Aantal bedr.	L.E.I.-gebieden		No.	Landbouwgebieden		
	Bedrijfstype	Benaming		Naam	Geh. of ged.	Groep
33	akkerbouw	N.Bouwstreek	1	Humsterland	ged.	zeeklei
25	akkerbouw	Oldambt	2	Hogeland		"
			3	Centr.bouwstreek	ged.	"
			4	Oost Fivelgo	"	"
			5	Nieuw-Oldambt		"
			6	Oud-Oldambt	"	"
25 ¹⁾	Weide	Centr.weidestr.	1	Humsterland	ged.	"
			3	Centrale bouw	"	"
			4	Oost Fivelgo	"	"
35	Veenkoloniale akkerbouw	Oude Veenkoloniën	7	Centr.weidestr.	"	Weidegebied
			10	Westerwolde	ged.	zand
			12	Veenkoloniën		Veenkoloniën
			6	Oud-Oldambt	ged.	zeeklei
18	gemengd	Westerwolde	6	Oud-Oldambt	ged.	zeeklei
	geen keuze		10	Westerwolde	ged.	zandgebieden
			8	Z.Westerkwartier		zandgebied
			9	Goorecht		"
			11	Woldstreek		Veenkoloniën

1) Wel in administratie nog niet in B.E.M. opgenomen.

GRONINGEN

FRIESLAND

In Friesland kiest het L.E.I. gemengde bedrijven op klei, weide en gemengde bedrijven op zand.

Zoals op kaart 2 te zien is lopen de gebieden waarin deze bedrijven naar bedrijfstypen gekozen worden niet parallel met de landbouwgebieden.

In het L.E.I.-akkerbouwgebied "Friese Bouwstreek" bevinden zich het landbouwgebied 1. Het Bildt en een gedeelte van landbouwgebied 2 de weide en bouwstreek.

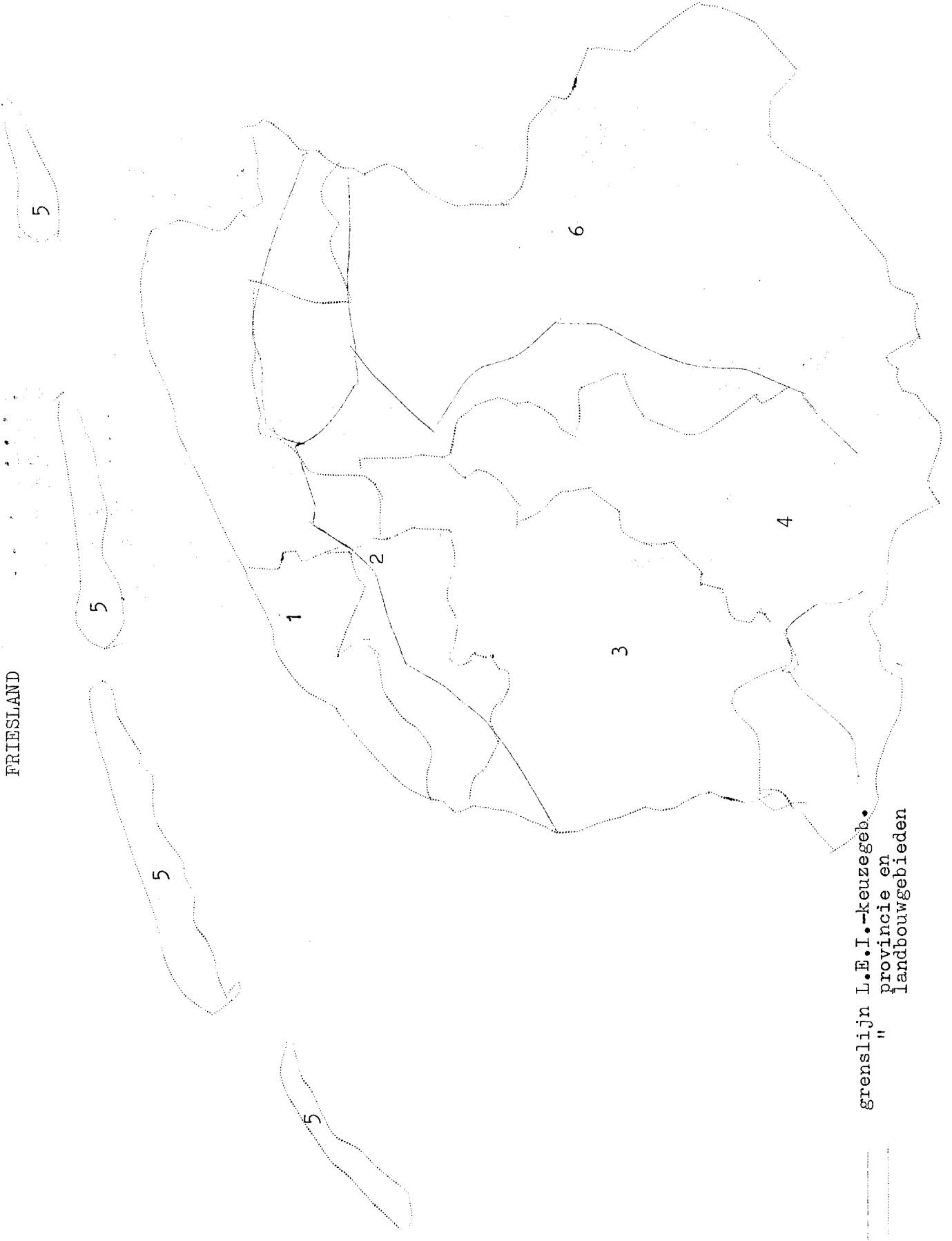
De grens tussen het L.E.I.-akkerbouwgebied en weidegebied loopt vrij grillig door landbouwgebied 2. Ten westen van deze grens akkerbouw. Ten oosten het weidegebied. De oostgrens van het L.E.I.-weidegebied loopt door landbouwgebied 6. In de rest van gebied 6 kiest het L.E.I. de gemengde bedrijven op zand.

Overzicht II

L.E.I.-gebieden			Landbouwgebieden		
Aantal bedr.	Bedrijfstype	Benaming	No.	Naam	Geh.of ged. Groep
30	gem.bedr.op klei	Friese Bouwstr.	1	Het Bildt	geh.
		Friesland klei	2	v.Weide en Bouwstreek	ged. zeelei
228	weide	Friesland veen	2	idem	idem
		Friesland klei	3	kleiweidestreek	weidestrecken
		op veen	4	veenweidestreek	ged. idem
84	gemengd	Friese wouden	6	Friese wouden	ged. zandgronden
				idem	ged. idem
Geen keuze			5	Eilanden	weidestrecken

De gebieden 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

FRIESLAND

DRENTE

In Drente kiest het L.E.I.; gemengde bedrijven op zand, veenkoloniale akkerbouwbedrijven en weidebedrijven. De landbouwgebieden zijn vrij homogeen, zodat het L.E.I. in de landbouwgebieden tot heden maar één bedrijfstype kiest. Uitzondering hierop is het landbouwgebied 2 waar in het zuiden enkele veenkoloniale akkerbouwbedrijven gekozen worden.

Overzicht III

L.E.I.-gebieden			Landbouwgebieden			
Aantal bedr.	Bedrijfstype	Benaming	No.	Naam	Geh.of ged.	Groep
32	akkerbouw	Nieuwe Veenkoloniën	2	Centraal zandgebied	ged.	zand
			4	Hoge veen	ged.	zand
			7	Veenkoloniën	geh.	veenkol.
26	weide	Zuidw. weidegebied	5	Zuidw. weidegebied	geh.	zand
37	gemengd	Oude ontginningen	2	Centraal zandgebied	ged.	zand
			3	Dieverdingspel	ged.	zand
	Geen keuze		1	Weidegebied v.h. Noorderveld		zand
			6	Hondsrug		veenkol.
			8	Smilde		"

DRENTE

— grenslijn L.E.I.-keuzegebieden
" " provincie en landbouwgebieden.

OVERIJSSEL

De L.E.I.-bedrijven in Overijssel vormen één weide en drie gemengde groepen, resp. 20 en 80 bedrijven. Weidebedrijven bevinden zich in de gebieden 2, 3 en 4. De grens van dit L.E.I.-weidegebied loopt eigenlijk over de N.O.P., maar in dit geschrift worden de IJselmeerpolders als een aparte provincie beschouwd. De gemengde bedrijven worden in de rest van Overijssel gekozen.

Overzicht IV

L.E.I.-gebieden			Landbouwgebieden		
Aantal bedr.	Bedrijfstype	Benaming	No.	Naam	Geh.of ged. Groep
20	weide	Overijsels weide- gebied	2	Westelijk weidegeb.	geh. weidestr.
			3	Oostelijk weidegeb.	ged. "
			4	Giethoorn, Steen- wijkerwold	ged. "
82	gemengd	Overijssel ¹⁾	5	Zand- en veengebied	ged. zandgrond
			6	Salland en Twente	ged. "
	Geen keuze		1	Olst en Wijhe	rivierklei

1) Oppervlakte groepering.

OVERIJSEL

— grenslijn L.E.I.-keuzegebieden
" " provincie en landbouwgebieden

GELDERLAND

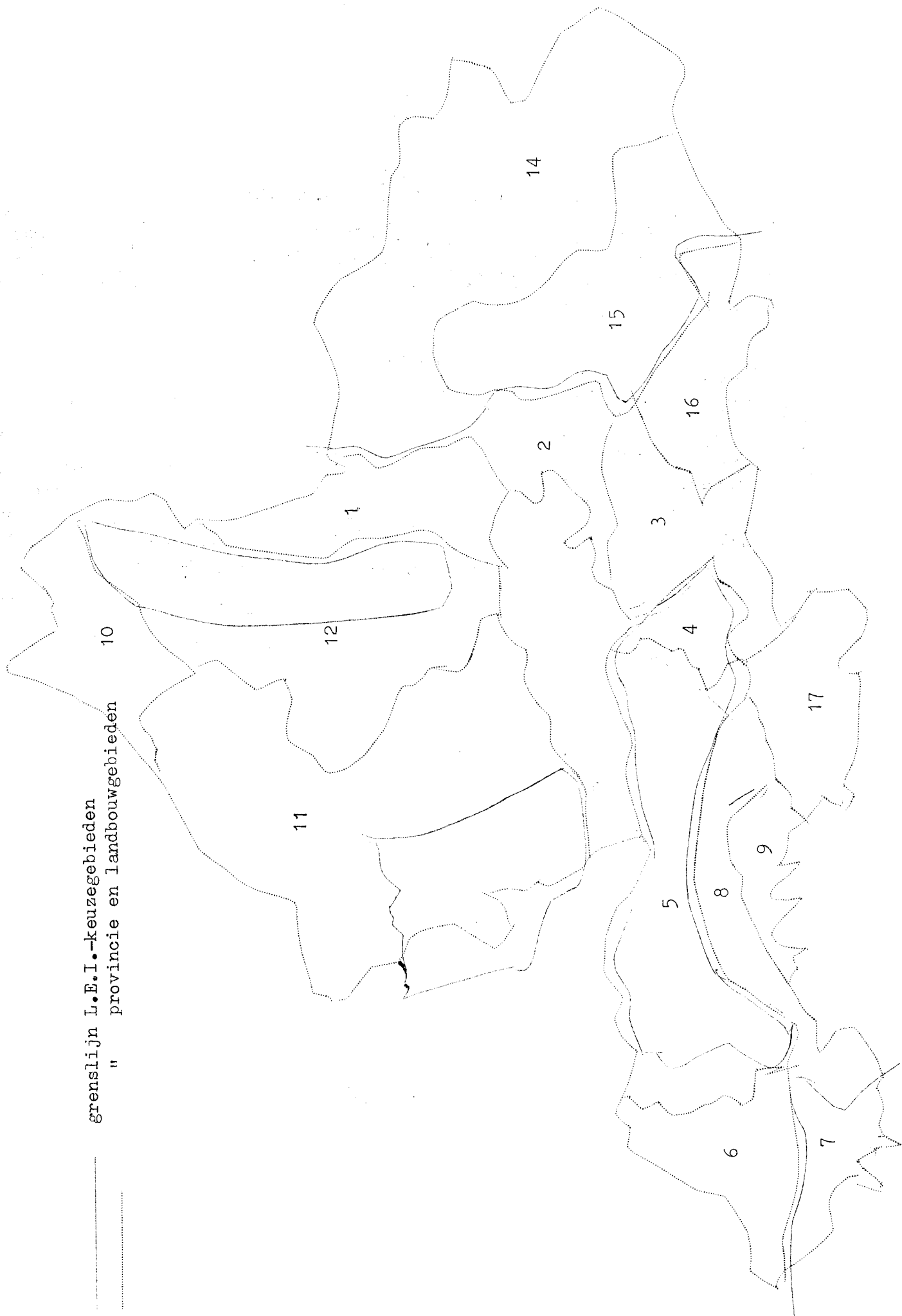
In Gelderland kiest het L.E.I. alleen gemengde bedrijven. Ook in deze provincie lopen de grenzen van de landbouwgebieden niet samen met de grenzen van de L.E.I.-keuzegebieden. Alleen de Graafschap bevat precies 2 landbouwgebieden, nl. de Noorderlijke en Zuidelijke Achterhoek. Om die reden dan ook zal later nagegaan worden welke overeenkomsten of verschillen er zijn tussen de gegevens van C.B.S.- en L.E.I.-statistieken.

Verder is hier nog vermeldingswaard dat het L.E.I.-gebied "Gelderse Vallei" een bi-provinciaal gebied is.

Overzicht V

L.E.I.-gebieden			Landbouwgebieden			
Aantal	Bedrijfstype	Benaming	No.	Naam	Geh.of	Groep
bedr.					ged.	
46	gemengd	Graafschap	14	Noord Achterhoek	geh.	zandgebied
			15	Zuid Achterhoek	ged.	"
23	"	Oost Veluwe	12	Oost Veluwe	ged.	"
31	"	Gelderse Vallei	11	West Veluwe	ged.	"
21	"	Overbetuwe	4	Oost Betuwe	geh.	rivierklei
	op klei	Tieler- en Bommelerw.	5	Midden "	geh.	"
			6	West "	ged.	"
			7	Bommelerwaard	geh.	"
			1	West IJsselstreek		"
			2	Oost IJsselstreek		"
			3	Lijmers		"
			8	Land van Maas en Waal Noord		"
			9	Land van Maas en Waal Zuid		"
	Geen keuze		10	Noord Veluwe		"
			13	Veluwezoom		zandgebied
			16	Oude IJsselgebied		"
			17	Rijk van Nijmegen		"

grenslijn L.E.I.-keuzegebieden
 " provincie en landbouwgebieden

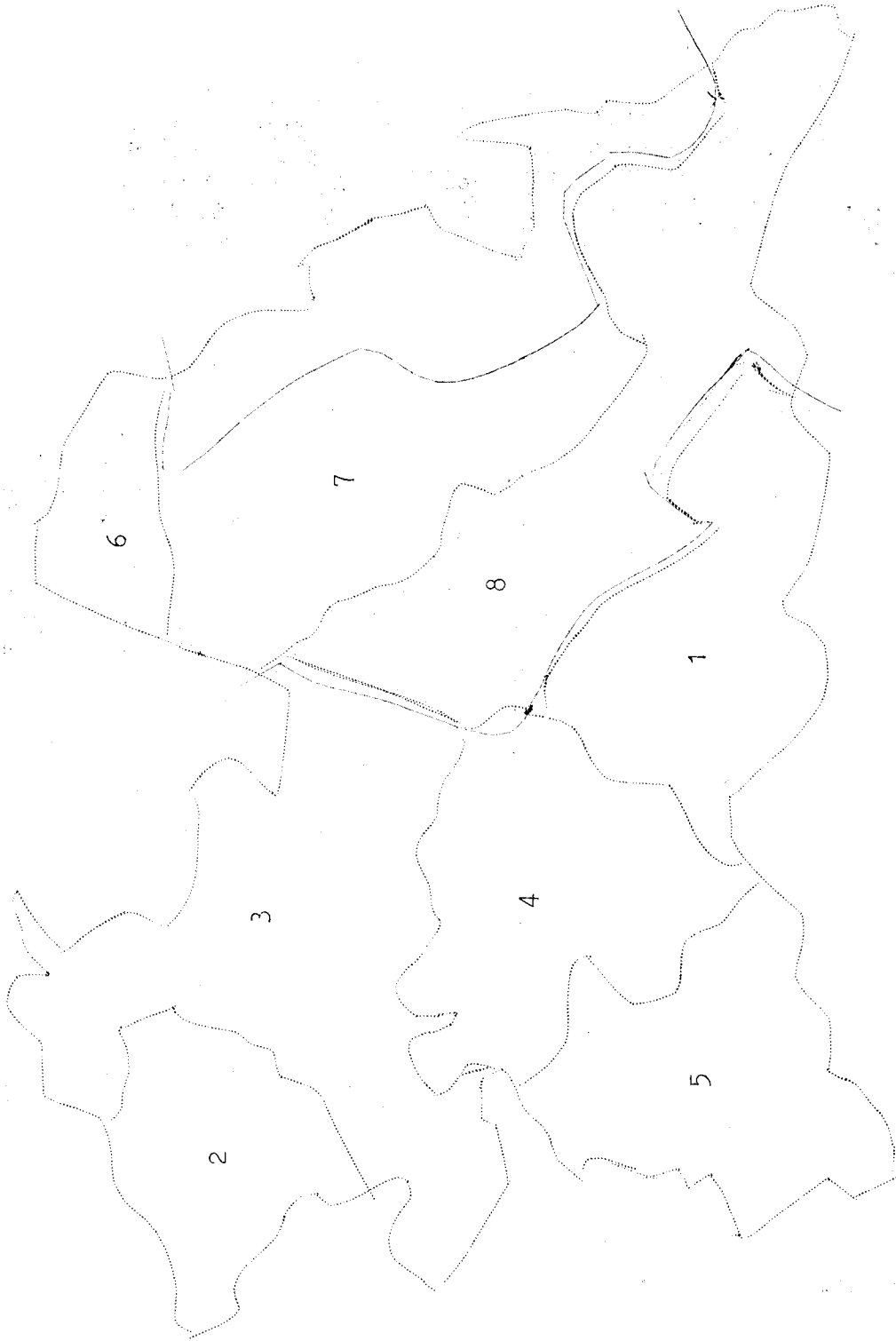
UTRECHT

Zoals reeds bij de bespreking van Gelderland is gebleken is er in Utrecht een bi-provinciale L.E.I.-groep, of beter gezegd in een groot stuk van het landbouwgebied 7 worden bedrijven gekozen voor de L.E.I.-groep "Gelderse Vallei". Verder is Utrecht vrij homogeen zodat er niet verder meer behoefte wordt toegelicht.

Overzicht VI

L.E.I.-gebieden			Landbouwgebieden			
Aantal bedr.	Bedrijfstype	Benaming	No.	Naam	Geh.of ged.	Groep
23	gemengd klei	Kromme Rijngebied	1	Kromme Rijnstreek	geh.	rivierklei
26	gemengd	Oude Rijngebied	4	Geb.van Rijn en Oude IJssel	ged.	weidegebied
24	weide	Utrechts weidegeb.	2	de Ronde Venen	geh.	"
			3	Veenweidegebied	ged.	"
	gemengd	Gelderse Vallei	5	Lopikerwaard	geh.	"
			7	Zandgebied	ged.	zandgebied
			6	Eemland		weidegebied
	Geen keuze		8	Heuvelrug		zandgebied

UTRECHT

grenslijn L.E.I.-keuzegebieden
" provincie en landbouwgebieden

NOORDHOLLAND

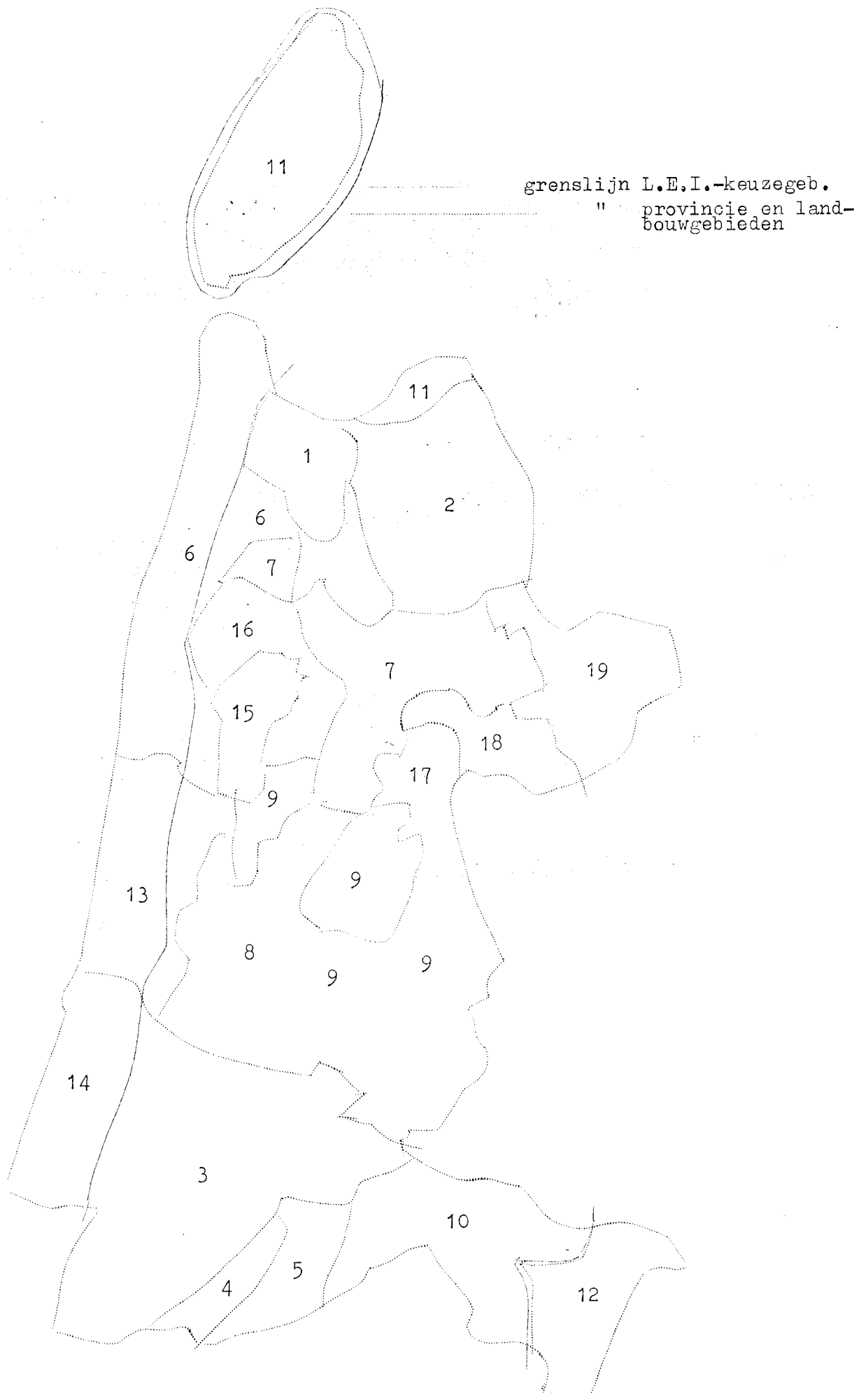
Deze provincie is wel de meest heterogene provincie van ons land, vier van de zes landbouwgroepen zijn hier vertegenwoordigd. Ofschoon verscheidene gemeenten gesplitst zijn, zijn ook de landbouwgebieden op zich zeer heterogeen. Vandaar ook dat het L.E.I. akkerbouwbedrijven heeft in gebieden die volgens de landbouwgroepering tot de weidegebieden behoren.

Overzicht VII

L.E.I.-gebieden			Landbouwgebieden			
Aantal bedr.	Bedrijfstype	Benaming	No.	Naam	Geh.of ged.	Groep
21	akkerbouw	Wieringermeer	2	Wieringermeer	geh.	zeeklei
45	"	Noordholland ¹⁾	1	Amsteldieppolders	ged.	"
		Noordholland ¹⁾	3	Haarlemmermeer en IJ-polders	"	"
			4	Aalsmeer	"	"
			8	Waterland	"	weidegeb.
			9	Droogmakerijen	"	"
			11	Texel en Wieringen	"	"
			1	Amsteldieppolder	"	zeeklei
			7	Noordwest Friesland	"	weidegeb.
28	weide	Noordhollands kleigebied	16	Randgebied v.Geestmer- ambacht	"	tuinbouwgeb.
			17	Zuidwest Friesland	"	"
			18	Bangert	"	"
			19	Oostwest Friesland	"	"
		Noordholland vaarbedr. veen	8	Waterland	"	weidegeb.
36	weide	Noordholland rijbedr. veen	8	Waterland	"	"
			9	Droogmakerijen	"	"
		Noordholland veen	5	Amstelland	geh.	zeeklei
23	weide	Zuidoosten van Amsterdam	10	't Gein	"	weidegeb.

1) Oppervlakte groepering.

NOORDHOLLAND

ZUIDHOLLAND

Deze provincie valt in de L.E.I.-administratie uiteen in een weide- en een akkerbouwgebied. Behalve Waddinxveen, Oestgeest is de benaming van de groep landbouwgebieden "Weidegebieden" in overeenstemming met de L.E.I.-keuze nl. weidebedrijven. De Zuidhollandse eilanden vormen het akkerbouwgebied.

Overzicht VIII

L.E.I.-gebieden			Landbouwgebieden			
Aantal bedr.	Bedrijfstype	Benaming	No.	Naam	Geh.of ged.	Groep
36	weide	Rijn-Delf-Schieland	8	Rijnland	ged.	weidegeb.
			11	Delf en Schieland	geh.	"
			15	Bollenstreek	ged.	tuinbouwgeb.
			1	Droogmakerijen	ged.	zeeklei
		Krimpenerwaard	8	Rijnland	"	weidegeb.
			9	Boskoop	geh.	"
			10	Land v.Gouda en Woerden	"	"
			11	Delf en Schieland	ged.	"
			12	Krimpenerwaard	geh.	"
			13	Alblasserwaard	"	"
42	"	Alblasserwaard	14	Vijfheerenlanden	"	"
20	"	Vijfheerenlanden				
27	akkerbouw	Zuidh. Eilanden	2	Rozenburg, Oost- Voorne en Putten	ged.	zeeklei
			4	IJselmonde	geh.	"
			5	Hoekse en Dordse Waard	"	"
			6	Goeree en Overflakkee	"	"

ZEELAND

In Zeeland kiest het L.E.I. alleen akkerbouwbedrijven. In verband met grote ruilverkavelingen op Walcheren worden daar met uitzondering van de gemeenten Ritthem en Nieuw- en St.-Joosland, geen bedrijven gekozen. Verder worden op de poelgronden geen bedrijven gekozen. Deze poelgronden liggen door heel Zeeland verspreid, vandaar ook dat wij in overzicht IX de kolom geheel of gedeeltelijk niet ingevuld hebben.

Overzicht IX

L.E.I.-gebieden			Landbouwgebieden		
Aantal bedr.	Bedrijfstype	Benaming	No.	Naam	Geh.of ged. Groep
19	akkerbouw	Zeeuwse Eilanden	1	Schouwen en Duiveland	zeeklei
			2	St.-Philipsland	"
			3	Tholen	"
			4	Noord-Beveland	"
			5	Walcheren, 1)	"
40	akkerbouw	Zeeuws-Vlaanderen	6	Zuid-Beveland	"
			7	West Zeeuws-Vlaanderen	"
			8	Oost Zeeuws-Vlaanderen	"

1) Alleen Ritthem, Nieuw- en St.-Joosland.

ZEELAND
grenslijn. I.E.I.-keuzegebieden
" provincie en landbouwgeb.

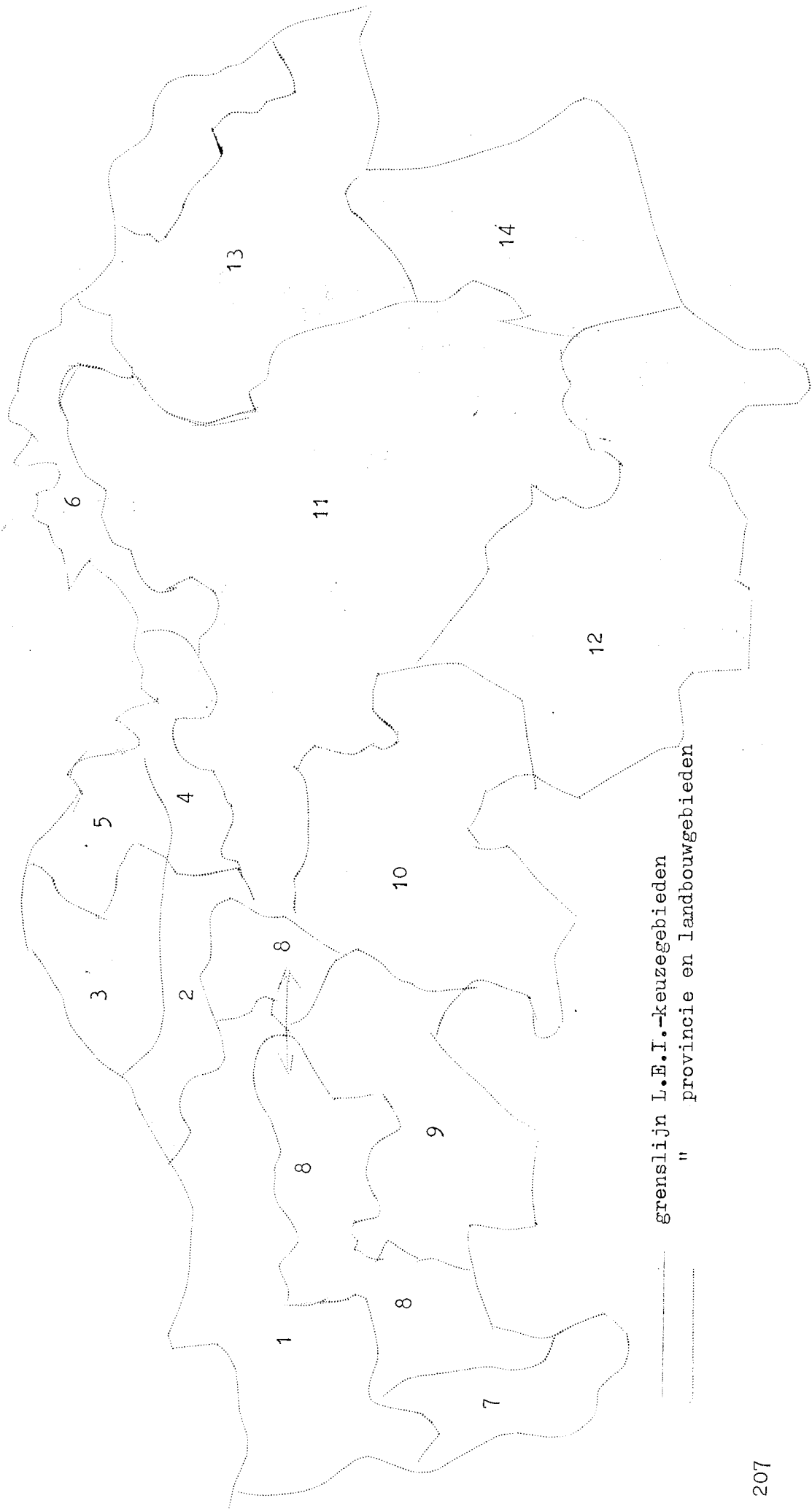
NOORDBRABANT

Hier heeft het L.E.I. akkerbouwbedrijven en gemengde bedrijven op zand. Deze gemengde bedrijven zijn wel onderscheiden in 4 groepen, maar deze groepen zijn niet gedifferentieerd naar geografische verspreiding, doch naar oppervlaktegroepen. Het gevolg is dan ook dat de bedrijven van deze 4 groepen, door elkaar liggen in alle daartoe in aanmerking komende landbouwgebieden.

Overzicht X

L.E.I.-gebieden			Landbouwgebieden		
Aantal bedr.	Bedrijfstype	Benaming	No.	Naam	Geh.of ged. Groep
14	akkerbouw	West-Brabant	1	Noordwesthoek	geh. zeelei
			10	Westelijke Kempen	" zandgronden
17	gemengd	Noordbrabant 4-7 ha	11	Meijerij	" "
45	"	" 7-10 "	12	Oostelijke Kempen	" "
37	"	" 10-15 "	13	Noordelijk Peelgeb.	" "
17	"	" 15-25 "	14	Zuidelijk Peelgeb.	" "
Geen keuze			2	Westelijke Langstr.	zeelei
			3	Biesbos	"
			4	Oostelijke Langstr.	rivierkloj
			5	Land v. Altena	"
			6	Maaskant	weidegeb.
			7	Land v. Bergen op Zoom	zandgronden
			8	Noordwestelijke zandgronden	"
			9	Land van Breda	"
			15	Land van Cuyck	"

NOORDBRABANT

LIMBURG

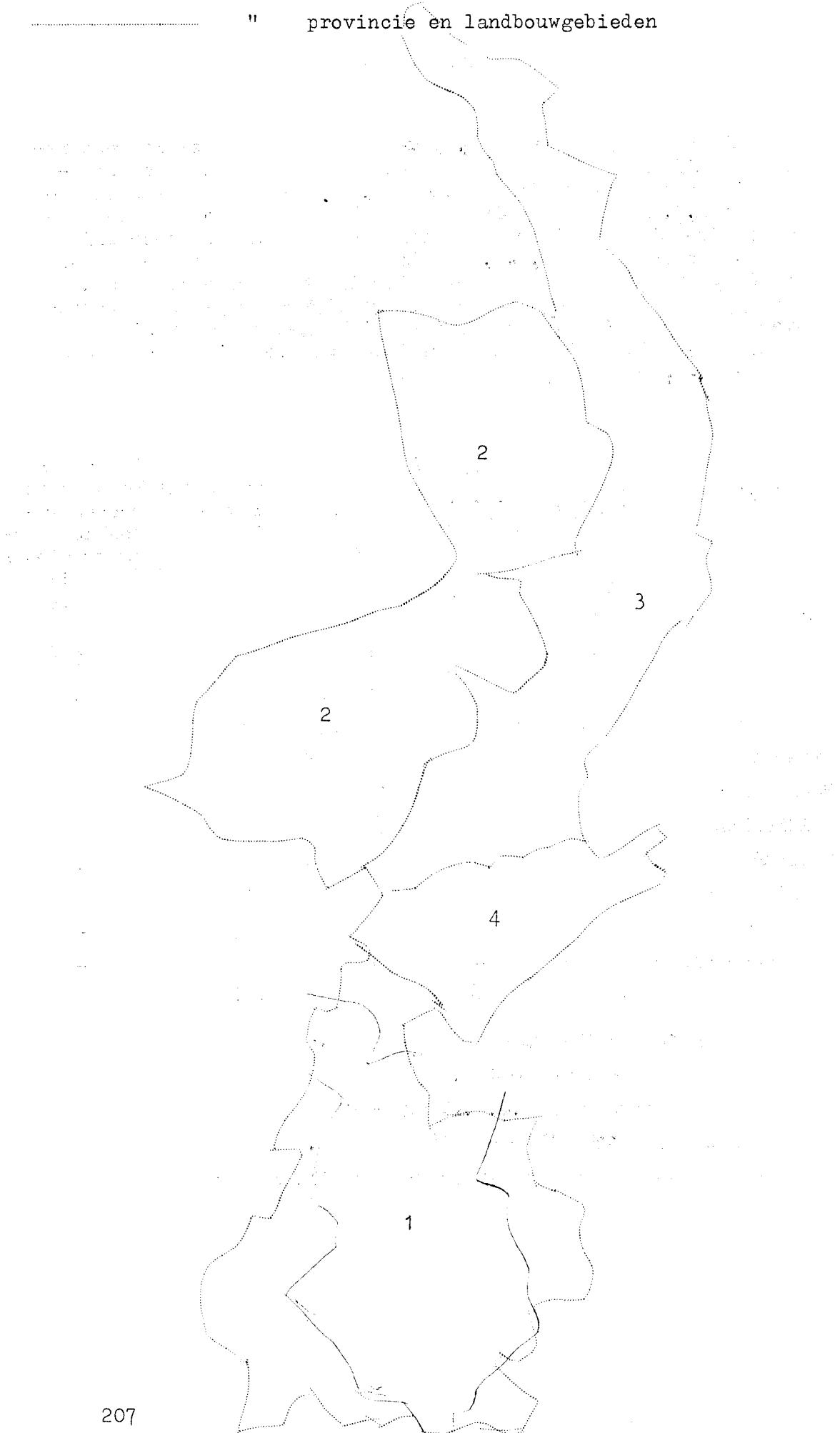
Het L.E.I.-keuzegebied in deze provincie strekt zich over heel Limburg uit. Alleen de rivierkleigebieden worden buiten beschouwing gelaten.

Overzicht XI

L.E.I.-gebieden			Landbouwgebieden			
Aantal	Bedrijfstype	Benaming	No.	Naam	Geh. of	
bedr.					ged.	Groep
17	gem. op löss	Lössgebied	1	Zuid-Limburg	ged.	rivierklei
			2	Westelijk Noord Limburg	geh.	zandgronden
30	gem.	Limburg	3	Noordelijke Maasvallei	"	"
			4	Land v. Montfoort	"	"

LIMBURG

----- grenslijn L.E.I.-keuzegebieden
..... " provincie en landbouwgebieden

IJSELMEERPOLDERS

Bij bespreking van de L.E.I.-keuze in Overijssel is geschreven dat wij in dit geschrift de IJselmeerpolders als een zelfstandige provincie zouden beschouwen. Nu komt voor ons doel alleen de N.O.P. in aanmerking en dan alleen nog voor enkele weidebedrijven in het uiterste oosten van de polder wanneer wij dan nog weten dat de N.O.P. tot de landbouwgroep zeelei behoort, dan is voor de IJselmeerpolders hierbij alles gezegd. In plaats van het gebruikelijke overzicht volgt hieronder een samenvattend overzicht, waaruit m.i. duidelijk blijkt dat een splitsing van de L.E.I.-gebieden in landbouwgebieden een versnippering van de groepen L.E.I.-bedrijven betekent.

Provincie	1 Aantal bedrijven	2 Aantal L.E.I.- gebieden	3 Aantal in kolom 2 begrepen landbouw- gebieden	4 Totaalaantal landbouw- gebieden	5 Aantal in kolom 3 be- grepen ge- deelde land- bouwgebieden
Groningen	136	5	9	12	6 ¹⁾
Friesland	342	6 ²⁾	5	6	2 ¹⁾
Drente	95	3	5	8	1 ¹⁾
Overijssel	102	2 ²⁾	5	6	4 ³⁾
Gelderland	141	5 ⁴⁾	8	17	4 ³⁾
Utrecht	73	3 ⁴⁾	6	8	1
Noordholland	153	6	14	19	4
Zuidholland	125	5	13	16	2
Zeeland	59	2	8	8	1
Noordbrabant	130	2 ²⁾	7	15	-
Limburg	47	2	4	4	-
IJselmeerpolders	5)	-	-	2	-
Totaal	1403	41	84	121	25

- 1) In één gebied twee bedrijfstypen.
- 2) Oppervlaktegroepering.
- 3) Gedeelten geen L.E.I.-keuzegebied.
- 4) Waarvan één bi-provinciaal gebied.
- 5) In het aantal bedrijven van Overijssel opgenomen.

SAMENVOEGING VAN L.E.I.-GEBIEDEN

De samenvoeging van L.E.I.-gebieden is tot hiertoe niet besproken. Aangezien de L.E.I.-keuzegebieden reeds meerdere landbouwgebieden bevatten komt alleen nog samenvoeging van landbouwgebieden of samenvoeging van de L.E.I.-keuzegebieden tot landbouwgroepen in aanmerking om uitgevoerd te worden.

Bij de vorige beschrijvingen hebben wij reeds gezien dat in een landbouwgebied zich verschillende bedrijfstypen kunnen voordoen. Ook de benaming van een landbouwgroep is geen indicatie van het in de landbouwgebieden overheersende bedrijfstype. Nu is het voornaamste criterium bij de L.E.I.-keuze het bedrijfstype. Een samenvoeging van de L.E.I.-keuzegebieden tot landbouwgroepen (groepen van landbouwgebieden) zou niet plaats kunnen hebben zonder dat men L.E.I.-bedrijven elimineert.

De landbouwgroep zeeklei kent akkerbouwbedrijven en gemengde bedrijven op klei, bij een eventuele indeling van L.E.I.-bedrijven in "Gemengde bedrijven op zeeklei" zou het hier alleen gaan over de gemengde bedrijven in de Friese Bouwstreek, Walcheren en Zuid-Beveland. Bij een indeling van "akkerbouwbedrijven op zeeklei" zullen de L.E.I.-akkerbouwbedrijven in de "Droogmakerijen, op Texel en in de Schermer" erbuiten vallen. Deze bedrijven zouden dan ingedeeld moeten worden in groepen als "Akkerbouwbedrijven in de weidestrecken". Zo voortgaande komt men dan tot groepen: weidebedrijven op zeeklei, weidebedrijven op tuinbouwgronden, weidebedrijven op zandgronden, enz. Afgezien van de weinig gelukkige associaties, technische en organisatorische uitvoerbaarheid is er nog de eis dat zo'n groep voorlichtingswaarde moet hebben. Aan deze vereiste is m.i. alleen te voldoen door deze groepen weer te splitsen per provincie om in één groep vergelijkbare bedrijven te krijgen. Maar dan komt de samenvoeging weer in gevaar door het aantal bedrijven in zo'n groep; deze is dan te klein.

REPRESENTATIVITEIT VAN DE L.E.I.-BEDRIJVEN

In hoeverre de L.E.I.-bedrijven representatief zijn voor de streek waarvoor zij gekozen zijn kunnen wij alleen aantonen wanneer wij de beschikking over de gegevens van het hele universum hebben. De lezer kan uit het voorgaande concluderen dat dit slechts mogelijk is voor de L.E.I.-keuzegebieden als deze keuzegebieden gelijk zijn of aan één landbouwgebied of meerdere landbouwgebieden, die onderling homogeen van samenstelling zijn. Zo'n gebied is het L.E.I.-keuzegebied "de Graafschap", bestaande uit twee landbouwgebieden, nl. Noord- en Zuid-Achterhoek.

Door de heren Liberg en Perdok zijn enkele kengetallen opgezet om de representativiteit te meten.

Als universum zijn de landbouwinventarisaties genomen van mei 1959. Daarmee vergeleken zijn de gemiddelde cijfers van de L.E.I.-bedrijven boekjaar 1959/60.

In grafiek 1 wordt een cumulatieve verdeling van het aantal bedrijven volgens de landbouwtelling per ha-klasse is gegeven en ook van de totale oppervlakte per ha-klasse. Wij zien in deze grafiek dat de bedrijven en oppervlakten normaal zijn verdeeld. Hoe zijn nu de L.E.I.-bedrijven verdeeld?

Voordat wij op deze vraag ingaan moeten wij wel benadrukken dat het L.E.I. onder de 6 ha geen bedrijven zoekt, wij kunnen zelfs stellen dat door invloed van het kostprijsbeleid het L.E.I. de nadruk legt op grotere bedrijven.

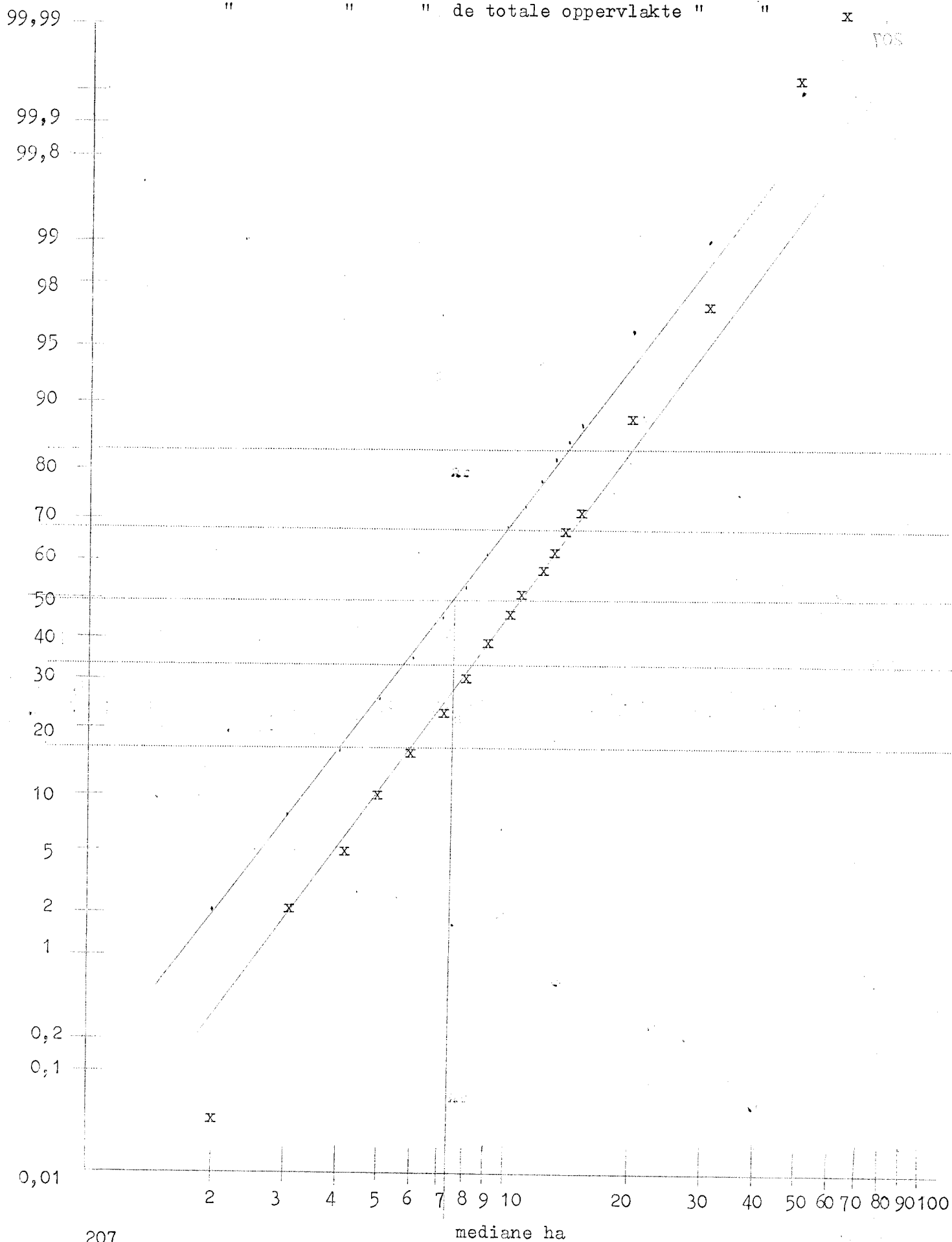
In grafiek 1 is te zien dat $1/6$ van het totale aantal bedrijven kleiner is dan 6 ha. Om nu een vergelijking te kunnen maken hebben wij het traject moeten verkleinen omdat onder 6 ha het L.E.I. geen bedrijven heeft en boven de 15 ha wijkt de klasse-indeling van de landbouwinventarisatie af van die van de L.E.I.-bedrijven (zie tabel 1a). Wat hierboven reeds gesteld is, dat het L.E.I. grotere bedrijven kiest, blijkt uit tabel 1b en de grafieken 2 en 3. Er is een vrij constant niveauverschil tot 11 ha; van 11 t/m 14 ha wordt het verschil snel kleiner totdat het omslaat bij 14 ha tot een positief verschil.

In de tabellen is nog verder gegeven rekenkundig gemiddelde grootte, mediane ha, aantal bedrijven tot 10 ha per 100 ha cultuurgrond. Deze kengetallen geven dus ook aan dat het L.E.I. grotere bedrijven kiest.

Ook tabel 2 bevestigt dit.

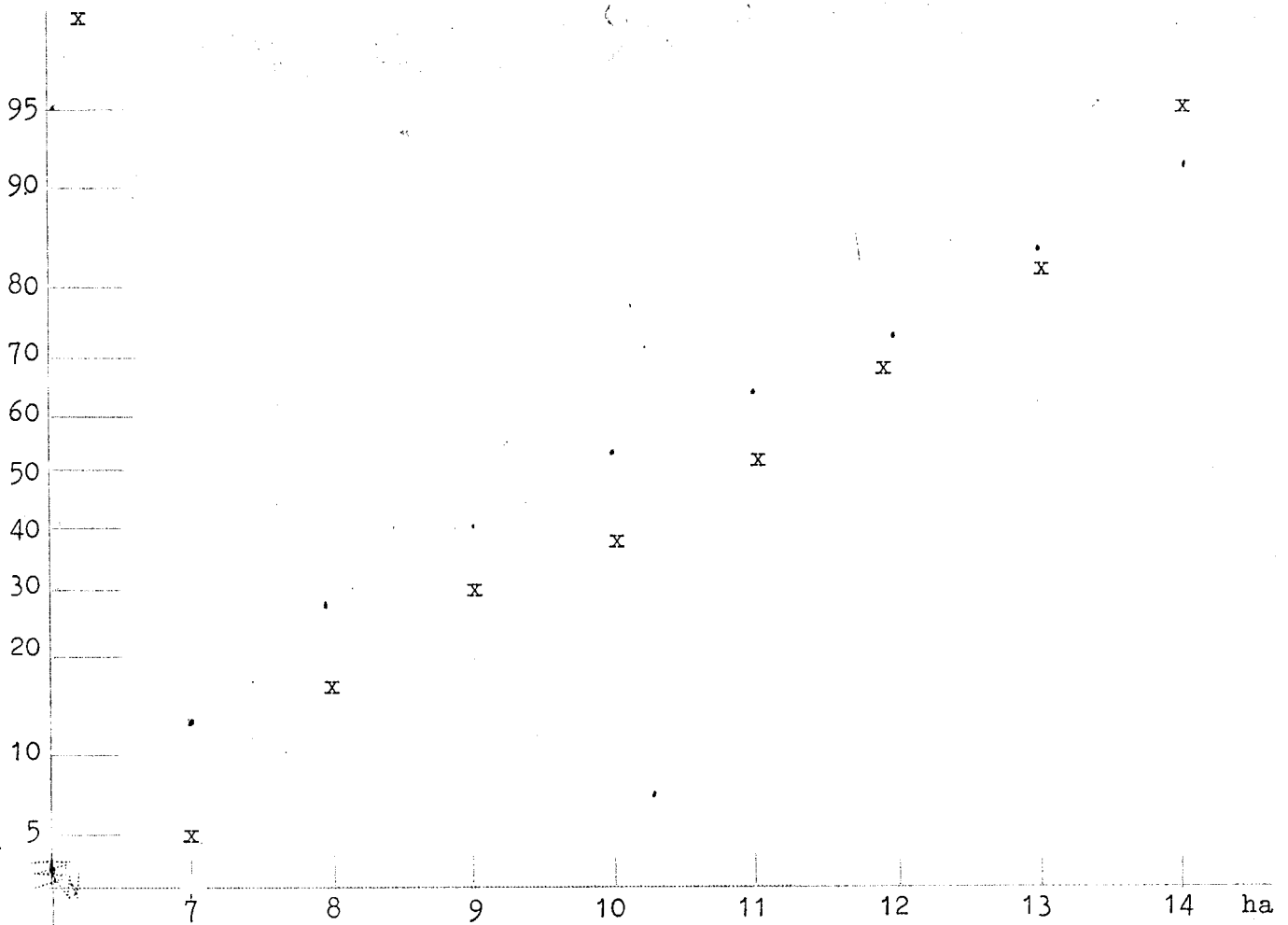
DE GRAAFSCHAP

Cumulatieve verdeling van het aantal bedrijven per ha-klasse .
 " " " de totale oppervlakte " " x

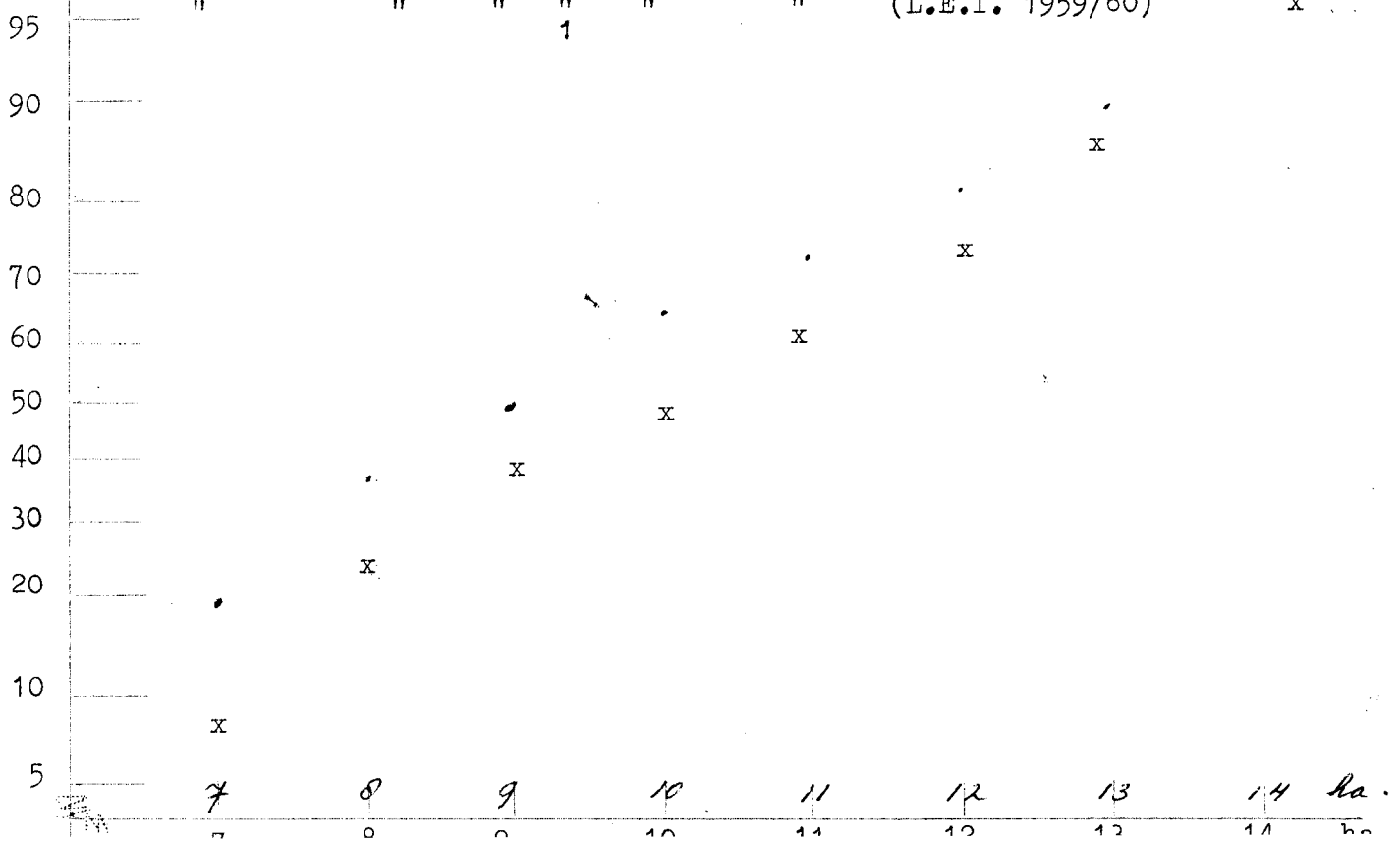
DE GRAAFSCHAP

Cumulatieve verdeling tot. oppervlakte per ha-klasse (Landbouwtelling 1959) .
 " " " " " " (L.E.I. 1959) x

Grafiek 3

Cumulatieve verdeling van het aantal bedrijven (Landbouwtelling 1959) .
 " " " " " " (L.E.I. 1959/60) x

De tabellen 3 en 4 zijn ingedeeld in oppervlaktegroepen welke door het L.E.I. in de Graafschap worden gehanteerd, nl. 6-10 ha, 10-12 ha en 12 tot 15 ha. Uit tabel 3 kunnen wij lezen dat het percentage grasland per ha cultuurgrond van de L.E.I.-bedrijven weinig verschilt van die van de landbouwtelling.

In tabel 4 is de rundvee- en hokdierenbezetting gegeven per bedrijf en per oppervlaktegroep. Wij zien hier dat het aantal melkkoeien per bedrijf op de L.E.I.-bedrijven groter is, zo ook de jongveebezetting zij het dan sterker.

Hokdieren, mestvarkens zijn er op de L.E.I.-bedrijven beduidend meer, in de groep van 6-10 ha zelfs 200% meer, zeugen daarentegen beduidend minder.

Op de L.E.I.-bedrijven zijn er ook meer leghennen.

In tabel 5 is het aantal bedrijven gegeven per grootte van melkkoeien, varkens en kippen naar ha-klasse. In het algemeen is deze indeling te grof voor een vergelijking met L.E.I.-cijfers. Dit geldt in het bijzonder voor de indeling 5 t/m 9,99 koeien en 10 t/m 14,99 koeien. In de eerste groep zijn er 29 L.E.I.-bedrijven in de tweede 22 L.E.I.-bedrijven. Deze aantallen worden weer verdeeld in 9 ha-klasse. Een verschuiving van een bedrijf maakt een verschil van 3 resp. 4%. Hieruit volgt wel dat een vergelijking weinig zin heeft.

Ditzelfde geldt ook voor de varkens en leghennen zij het dan in mindere mate. Toch valt uit de tabellen 4 en 5 wel te concluderen dat de L.E.I.-bedrijven een grotere dierbezetting hebben. Toch wordt bij de L.E.I.-keuze op hokdieren niet getoet, het is evenwel mogelijk dat bij de keuze het criterium "goed arbeidseffect" hier indirect toch invloed op uitoefent.

Tabel 1a

CUMULATIEVE VERDELINGEN VAN DE AANTALLEN BEDRIJVEN EN OPPERVAKTEN
IN DE GRAAFSCHAP VOLGENS LANDBOUWTELLING MEI 1959

Grootteklasse ha	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	20	30	50	100
Omschrijving																			
Aantallen bedr.		2	8	16	26	35	45	54	62	69	73	78	82	85	87	96	99	99,9	100
Oppervlakten		0,42	2	5	10	16	23	31	38	46	51	57	62	67	71	88	97	99,6	100
Mediane ha		7,5 ha																	
Rekenh. gemiddelde																			
grootte		8,78 "																	
Aantal bedrijven																			
< 10 ha per 100 ha																			
c.q.		7,9 bedr.																	

Tabel 1b

CUMULATIEVE VERDELINGEN VAN DE AANTALLEN BEDRIJVEN EN OPPERVAKTEN IN DE
GRAAFSCHAP
Vergelijking van L.E.I.- en C.B.S.-cijfers

Grootteklasse ha	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Omschrijving										
Aantallen bedrijven C.B.S.	19	37	50	65	73	82	89	95	100	
idem L.E.I.	8	23	38	47	60	74	87	96	100	
Oppervlakten C.B.S.	13	27	39	54	64	74	84	92	100	
idem L.E.I.	5	16	29	38	51	66	82	95	100	
Mediane ha										
	C.B.S.	9 ha								
	L.E.I.	10,04 ha								
Rekenkundig gemiddelde grootte	C.B.S.	9,33 ha								
	L.E.I.	10,12 ha								
Aantal bedrijven van 7-10 ha	C.B.S.	6,6 ha								
Per 100 ha c.q.	L.E.I.	4,4 ha								

Tabel 2

L.E.I.-BEDRIJVEN ‰ VAN DE AANTALLEN VOLGENS LANDBOUWTELLING
MEI 1959

Ha	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15
‰	4,25	9,32	11,82	7,11	16,28	17,07	18,87	18,05	7,69
		7,9 ‰			16,7 ‰			15,4 ‰	

Tabel 3

PERCENTAGE GRASLAND PER HA C.G.

Grootteklasse	6-10	10-12	12-15
Omschrijving			
Landbouwtelling	64	65	67
L.E.I.	66	66	63

Tabel 4

DIERBEZETTING PER BEDRIJF¹⁾

Grootteklasse	6-10	10-12	12-15
Omschrijving			
Aantal koeien	C.B.S. 7,3	9,6	11,1
"	L.E.I. 8,3	10,0	11,0
Aantal jongvee	C.B.S. 6,5	9,8	12,0
"	L.E.I. 8,2	11,2	13,9
Aantal varkens	C.B.S. 12,4	15,6	15,9
"	L.E.I. 24,8	22,5	22,6
Aantal zeugen	C.B.S. 3,5	3,10	4,2
"	L.E.I. 2,1	2,6	3,0
Aantal leghennen	C.B.S. 165	168	167
"	L.E.I. 244	281	247

1) C.B.S.: Mei-telling 1959.

L.E.I.: gemiddelde bezetting 1959/60.

Tabel 5

PERCENTAGES VAN HET AANTAL BEDRIJVEN IN EEN DIERKLASSE PER HA

Grootteklasse ha		-7	-8	-9	-10	-11	-12	-13	-14	-15	Aantal L.E.I.- bedrijven
Aantal dieren											
5- 10 koeien	C.B.S.	25	24	17	16	7	5	3	2	1	
	L.E.I.	10	28	24	14	14	3	3	-	3	29
10- 15 koeien	C.B.S.	-	2	6	12	13	17	18	16	16	
	L.E.I.	-	-	5	5	14	27	27	18	4	22
1 varken	C.B.S.	32	21	7	13	4	10	-	7	6	
	L.E.I.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
2- 4 varkens	C.B.S.	22	18	17	15	7	6	7	5	3	
	L.E.I.	-	-	-	-	-	-	50	-	50	2
5- 9 varkens	C.B.S.	24	19	14	14	6	7	5	5	6	
	L.E.I.	100	-	-	-	-	-	-	-	-	1
10- 19 varkens	C.B.S.	20	19	14	13	9	9	7	5	4	
	L.E.I.	-	14	22	-	28	7	22	7	-	14
20- 29 varkens	C.B.S.	15	15	13	14	11	12	8	7	5	
	L.E.I.	9	24	10	9	14	14	10	5	5	21
30- 49 varkens	C.B.S.	9	12	15	18	10	10	10	9	7	
	L.E.I.	-	8	23	23	-	23	8	15	-	13
50 of meer varkens	C.B.S.	1	10	13	13	23	8	10	7	15	
	L.E.I.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
1- 49 leg- hennen	C.B.S.	21	17	13	16	7	6	7	6	6	
	L.E.I.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
50- 99 "	C.B.S.	17	16	22	11	9	6	7	7	5	
	L.E.I.	-	-	-	-	-	-	-	-	100	1
100-199 "	C.B.S.	20	17	14	15	9	9	6	6	4	
	L.E.I.	7	7	14	7	14	36	-	7	7	14
200-399 "	C.B.S.	17	21	13	15	9	7	7	5	6	
	L.E.I.	6	15	17	12	15	6	20	9	-	34
400-599 "	C.B.S.	20	12	14	14	17	4	8	8	3	
	L.E.I.	100	-	-	-	-	-	-	-	-	2
600-999 "	C.B.S.	1	-	2	1	2	1	1	2	-	
	L.E.I.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	